

חוק החיים

מיום היוולדה היה ישראל בצל הטרור, שג' ליו לבשו צורה ופשוט צורה. לאחר מלחמת ששת הימים נפתח גל טרור חדש, שלא הכרנו עד אז – טרור חו"ל. הוא החל בשנת 1968 בחטיפת מטוס אל-על, שהיה בדרכו מרודאן ללוד והיכרה לנחות באלג'יר.

ישראל נאלצה לשחרר מחבלים בתמורה לשחרור אנשי הצוות והנוסעים. המחבלים לא נרתעו מחטיפת מטוסים וזים, מפיצוץ מטוס סוויסאייר שהיה בדרכו לישראל, ואף ניסו להטמין פצצה במטוס אל-על. נעשו ניסיונות לפגוע במטוסים ישראלים בשדות תעופה בחו"ל, והיו פגיעות בנוסעים המבקשים לנסוע לישראל.

במקרים אחדים נתפסו הטרוריסטים, אולם עד מהרה הסתבר שמדינות אירופה אינן מסוגלות או שאינן מוכנות להתמודד איתם. גם אם נדונו הטרוריסטים למאסר, כל שנדרש משולחיהם היה לחטוף אורח של

בנסיבות שנוצרו לאחר רצח הספורטאים קיבלה ממשלת גולדה מאיר החלטה אמיצה – ובלתי חוקית בעליל: לחסל את כל הטרוריסטים שהיו מעורבים ברצח. פעולת החיסול בוצעה מחוץ לגבולות ישראל, רובן באירופה. הן הפסקו לאחר שבעיירה לילהאמר שבנורבגיה נהרג עקב טעות בזהי אדם וחי מפשע בשם אהמד בושיקי, וחברי החוליה של המוסד שביצעו את ההריגה נתפסו ונדונו למאסר. ואולם, בעקבות פעולות אלו חול אש"ף מהטרור באירופה. מנהיגיו, אהבי החיים הטובים ומלוות הפאר באירופה, הבינו שהזירה חלה להיות חרצודית.

כך, בזכות החלטתה של ממשלת גולדה מאיר ופעולת אנשי המוסד, יכלו אזרחי ישראל לנשום לרווחה. המצור הגיע לקיצו.

אין ספק שהפעולה היתה בלתי חוקית ומנוגדת למשפט הבינלאומי. ישראל הוציאה להדג טרוריסטים במדינות ריבוניות. אבל, כאמור, המבצע התקיים על רקע העובדה שמערכת המשפט באירופה כשלו, וממדת שלת ישראל שוכנעה כי רק המבצע הבלתי חוקי בכר חו להגן על אזרחיה.

ההחלטה חשפה את ישראל לסיכונים גדולים ולסנקציות אפשריות מצד מדינות אירופה – אך סנקציות כאלו לא הוטלו. מדינות אירופה הבינו את מצוקתה של ישראל, ואפילו חברי חוליית לילהאמר שוחררו ממאסר כעבור זמן לא רב.

כל אחד מאיתנו חופשי כיום להעריך אם המעשה הבלתי חוקי היה מוצדק מבחינה מוסרית ואם בכלל היה לישראל מוצא אחר, אבל אלה שאינם זוכרים את הימים ההם שואלים ודאי את עצמם: כיצד ניתן היה לקיים מבצע כזה תחת עינו הפקודה של בג"ץ?

בבית המשפט העליון היה באותם ימים אחד הדבר כבים החוקים ביותר בתולדותינו. בין חבריו היו השופטים שמעון אגרנט, יואל זוסמן, משה לנדוי, צבי ברנזון, חיים כהן ויצחק כהן – אך אין להעלות על הדעת שבית המשפט היה מתערב בנושא. כדי לפנות לבג"ץ צריך היה להראות זכות עמידה, ולאיש מלבד הטרוריסטים עצמם לא היתה זכות כזו. הם ודאי לא היו מעזים לפנות לבג"ץ – ואילו העוז, ספק אם היתה ניתנת להם דריסת רגל. מכל מקום, בית המשפט היה מחליט בוודאי שהנושא אינו שפיט.

אפשר להביא דוגמאות נוספות: קיימת סברה שהפצצת הכרד האטומי בעיראק בתקופתו של מנחם בגין היתה מנוגדת למשפט הבינלאומי. היא אף זכתה לגיינו מצד מדינות רבות, ובכל זאת אפשר שהצילה את ישראל, ואולי לא רק אותה.

גם כאן חופשי כל אחד להציג לעצמו את השאלה:

המדינה ששלחה אותו לכלא, להחזיקו כבן ערובה ולהביא לשחרור הטרוריסט הכלוא.

הפרשה הגיעה לשיאה בשנת 1972, ברצח המועדון של הספורטאים הישראלים באולימפיאדת מינכן. הטבח שבוצע בהם גרם זעזוע נורא. לכך הצטרפה ההתנכלות הנמשכת לישראלים בחו"ל. תיירים מהארץ נדרשו לנקוט אמצעי זהירות ואף להימנע מלדבר עברית ברשות הרבים. הישראלים הופרדו בשדות התעופה הזרים, ונשלחו לאיזור נידח כאילו היו מצורעים.

כך בכך החל להתפתח חרם בלתי רשמי על ישראל לים בחו"ל. כל הזמנה של משלחת דיפלומטית, מדעית, תרבותית או כלכלית חייבה את המארגנים להקים מערך אבטחה יקר, ולאורחי חו"ל נראה שהזמנה כזו מסכנת ומסכנת אותם, שהרי הטרור הצפוי כנגד הישראלים עלול לפגוע גם באחרים. ישראל נקלעה לכעין מצור, שהיה אומנם לא רשמי אך חד חריף.

האם היתה ההחלטה בעניין ההפצצה מוצדקת, והאם היתה מוסרית. ניתן גם לשאול מה היה עושה בג"ץ בהרכבו הנוכחי, אילו גדרש לעצור פעולה מעין זו.

כך פוגעים דווקא בחיי אדם

כיום השתנה המצב מן הקצה אל הקצה. כל הכרזות ללים המגבילים את התערבות בג"ץ – לרבות אלה המקנים לו שיקול דעת להימנע מהתערבות – נמחקו והיו כלא היו. הכל שפיט, ובג"ץ מעורב בכל עניין ציבורי, לרבות נושאי לחימה בכל שלביה.

במסגרת זו ניתן לאחזרנה פסק הדין בפרשת נוהל "אזהרה מוקדמת". עיקרו של הנוהל הוא שחיילי צה"ל, המבקשים לעצור חשוד בפעילות חבלנית עויינית, רשאים להסתייע בפלשת'ני מקומי, כדי לתת באמצעותו אזהרה מוקדמת מפני פגיעה אפשרית במי שעומדים לעצור אותו ובמי שנמצא בקירבתו.

מסתבר, כי מיום שהופעל נוהל זה, לפני למעלה משנה וחצי, לא היה אף מקרה אחד שבו נפגע פלשת'ני ני עקב השימוש בנוהל, ולעומת זאת נמצאו מקרים רבים שבהם הביא הנוהל להצלת חיי אדם.

אבל העובדות אינן רלוונטיות. מה שקובע הוא הגישה הכמעט דתית למשפט הבינלאומי, לפי הפרשנות שניתנה לו בבג"ץ – ועל פיה ייקרב הדין את הדבר. אלא שהמשפט הבינלאומי רחוק מלהיות ברור כג' קודה זו, ואין בו הודאה מפורשת השוללת שימוש בנוהל דוגמת זה של "אזהרה מוקדמת". הידוע המשפט כי המשפט הבינלאומי מאפשר שימוש בנוהל זה, אולם בג"ץ החליט אחרת. לדעתו, יש לבצע "איר" וזן בין שיקולים נוגדים: מחד, הצורך של חיי אדם, כלומר הן חיינו של פלשת'נים והן חיינו של חיילי צה"ל, ומנגד, "חובתו של הצבא... להגן על חייו וכבודו של התושב המקומי, שנשלח למסוד את האזהרה". ומה הדין במקרים שבהם הפלשת'ני מסכים או אף צונין למסוד את האזהרה (למשל, כדי למנוע פגיעה בבן משפחתו). לכך משיב בית המשפט, שניתן כנראה בכורש צפייה מראש של כל מצב אפשרי, כי אין לה גיח שהסכמה כזו תינתן מרצון חופשי, ומסיף שאפי" לו תינתן הסכמה כזו – אין היא מועילה.

כך איך בג"ץ את השיקולים הנוגדים, וכך אירע שבמסגרת איזון זה יצא האינטרס של שמירת חיי אדם – אשר הנוהל ביקש להבטיח – כשידו על התוחנונה. כאמור, לא נמצא במשפט הבינלאומי כל תקדים התר מכ בהלכה זו. אבל עכשיו סוף סוף נמצא לנו תקדים כזה – של בג"ץ.

בבריטניה וארה"ב זה אחרת

המשפט הבינלאומי כפי שהתגבש במאה הקודמת איננו מותאם לטרור העולמי, והוא נמצא כנראה בשלבי בחינה מחדש, כשהתפתחות המנהג הבינלאומי מושפעת, בין היתר, מהדרך שבה מתמודדות בריטניה וארצות הברית עם הטרור בעיראק ובמקומות נוספים.

על רקע זה עולה השאלה, אם ישראל צריכה להיות המדינה היחידה בעולם המנהלת את המאבק תחת צווים של בית המשפט שלה עצמה, על בסיס פרשנות מחמירה, הניתנת לראשונה ביש"אל, למשפט בינלאומי – משפט שאינו מותאם למצב הקיים.

נשאלת גם השאלה, האם בית המשפט העליון לא השתעבד לקונספציה שלפיה הכל שפיט, והאם החלטותיו אינן מסכנות חיי אדם ופוגעות בזכויות האדם של אלה החשופים לטרור במידה העולה על ערכה של ההגנה שהוא מעניק לאלה שזכו לחסותו ■